

Baal Kelimesinin Semantik Geçmişi ve Kur’ân’daki Yahudi Kısalarına Dair Teklifler

The Semantics History Of The Word Baal And New Proposals On Jewish Parables Of The Qur'an

İbrahim Hakkı İMAMOĞLU

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı/
Associate Professor, Karabük University, Faculty of Islamic Sciences, Department of
Exegesis, ibrahimimamoglu@karabuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2735-6974>, <https://ror.org/04wy7gp54>

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	29 Ekim / October 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	26 Aralık / December 2022
Yayın Tarihi – Date Published	30 Aralık / December 2022

Atf / Cite as: İmamoğlu, İ.H. (2022), Baal kelimesinin semantik geçmişi ve Kur’ân’daki Yahudi kıssalarına dair teklifler. *Turkish Academic Research Review*, 7 (4), 1052-1079.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Yayıncı / Published: Published by Mehmet şAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu alışmanın hazırlanma srecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tm alışmaların kaynakada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. İbrahim Hakkı İmamoğlu

ıkar atışması/Conflicts of Interest: ıkar atışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Baal Kelimesinin Semantik Geçmişi ve Kur'ân'daki Yahudi Kıssalarına Dair Teklifler

İbrahim Hakkı İMAMOĞLU

Öz

Baal, Tevrat'ta birçok yerde anlatılan Mezopotamya mitolojilerinde geçen paganist efsanesi olup, Kur'ân'da farklı formlarında karşılık bulmuş bir kelimedir. Kur'ân'ın mesajını üzerine inşa ettiği kelime rezervinde yer almış ve aile hukukunu içeren âyetlerdeki anahtar kavramlar arasındadır. Saffat 125. âyeti, Hüd 72. âyeti olmak üzere Mekki; Nisâ 128. âyeti, Nûr suresi 31. âyeti ve Bakara sûresi 228. âyeti olmak üzere Medenî âyetlerde geçmektedir. Bu âyetlerden Saffat suresi 125. âyette İsrailoğullarının inançlarındaki paganist bir kültün adı, diğer âyetlerde eş/koca anlamındadır. Bu şekilde put-koca eşleştirilmesini çağrıştıracak bir kullanım, müşkilü'l-Kur'ân'ın konusudur. Hem bir putun adı hem de aile hukuku içerisinde yer alan eş/koca olması aynı Sami dil ailesine ait olmasıyla ve dolayısıyla linguistik bir geçişle açıklanabilir. Semantik olarak eş, koca, efendi, yağmur yağmayan yer, bir hurma cinsinin ismi anlamlarında İslâm'dan önce cahiliye dönemi şiirlerinde geçen Baal, müşterek lafız kabul edilmiştir. Bütün Mezopotamya'da, Petra'da ve Mısır panteonlarındaki mitolojik kültü içinde yer alan Baal, antik tarım toplumlarında bulunmaktadır. Yağmur yağdıran, suyu kontrol eden, rüzgârın efendisi, kızdığında kuraklık veren bir imgedir. Simgesi yine tarım toplumlarında önemi büyük sığır/öküzdür. Vahyin nazil olduğu Mekke ve Medine bir tarım toplumu değildir. Bu sebepten Arabistan çöllerindeki paganist imgelerden birisi değildir. Bu sebeple Kur'ân, Sami kavimlerini kasıp kavuran Baal imgesini tevhidin karşısında doğrudan bir konu edinmemiştir. Buna karşın Baal kültü ve onun simgesi boğa, Tevrat'ta kendine geniş yer bulmuş tevhit inancının karşısındaki en büyük sorundur. Bunun sebebini İbrânilerin Mezapotamya'da yaptıkları yolculuklarında aramak gerekir. Kur'ân'da İsrailoğullarının kıssalarında bahsi geçen (العجل) I'cl, (بقرَة) Bakara ve Hitta (حطَة) gibi kelimelerle semiyolojik bir ilgi söz konusudur. Tarihi arka planda İsrailoğullarının imtihanları Baal'e işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Baal, Mitoloji, Kıssa, Tevrat, Bakara

The Semantics History Of The Word Baal And New Proposals On Jewish Parables Of The Qur'an

Abstract

Baal is a paganist legend in Mesopotamian mythologies that is told in many places in the Torah, and it is a word that has been found in different forms in the Qur'an. The word on which the Qur'an builds its message is included in the reserve and is among the key concepts in the verses containing family law. Makki, with the 125th verse of Saffat Surah and the 72nd verse of Hud Surah; It is mentioned in Madani verses, including the 128th verse of Nisa Surah, the 31st verse of Nur Surah and the 228th verse of Bakara Surah. In the 125th verse of Saffat Surah, it is the name of a paganist

cult in the beliefs of the Children of Israel, and it means husband/wife in other verses. A usage that evokes the pairing of idols and husbands in this way is the subject of muskilu'l-Qur'an. The fact that an idol is both a name and a husband/wife in family law can be explained by the fact that it belongs to the same Semitic language family and therefore a linguistic transition. Semantically, Baal was accepted as a common word in the meanings of wife, husband, master, place where it does not rain, the name of a date type, in the poems of the period of ignorance before Islam. Baal, which is included in the mythological cult of all Mesopotamia, Petra and the Egyptian pantheons, is found in ancient agricultural societies. It is an image that makes rain, controls water, lord of the wind, gives drought when angry. Its symbol is the cattle/ox, which is of great importance in agricultural societies. Mecca and Medina, where the revelation was revealed, are not an agricultural society. For this reason, it is not one of the paganist images in the Arabian deserts. For this reason, the Qur'an did not take the image of Baal, which ravaged the Semitic peoples, as a direct subject against tawhid. On the other hand, the cult of Baal and its symbol, the bull, is the biggest problem against the belief of tawhid, which has found a wide place in the Torah. The reason for this must be sought in their travels in Mesopotamia. There is a semiological relationship with words such as (البعجل) I'cl, (بقره) Baqara and Hitta (حطة) mentioned in the stories of the Israelites in the Qur'an. In the historical background, the trials of the Israelites point to Baal.

Keywords: Exegesis, Baal, Mythology, Parable, Torah, Bakara

Structured Abstract

Baal, which is different meanings in the Qur'an, is the image of a paganist legend told in the Torah and which, together with the Ashere god, was the biggest theological problem of the Israelites. The word Baal is a word used in and around Mecca, which is different from the geography and climate of the Jews. When this word is examined in the poems of ignorance, it usually means husband, and it is also used in the sense of a hill that does not rain and dates that do not need irrigation. The fact that such a word of Semitic origin causes the pairing of Baal- god in the Qur'an in the sense of husband makes this word the subject of muskilu'l-Qur'an. While there are many words that can mean husband semantically, the answer to the question of why a god's name is used is important. Ibn-i Abbas, who is the Tercümanu'l-Qur'an, states that he knows the meaning of the word Baal, as a person who knows the mufredatu'l-Qur'an best, but that he does not know the meaning of Lord, master in the 125th verse of Saffat. In the same narration, there is information about the subject of occupation in the related word and that he learned the answer from a Bedouin. The meaning of the word Baal revealed by the theological experience of the Jews is the same as in the 125th verse of Saffat. In the context of being the same language family, there is a linguistic relationship between its other uses in the Qur'an and its use in the Torah. In all of Mesopotamia, Petra and Egypt, there is no use in Mecca and its surroundings regarding the name of the idol, which was the subject of ancient mythological cults. Because Baal is the idol of ancient farming societies. It is a mythological image of the lord of the wind, who controls the water that makes it rain, and gives drought when angry. Its symbol is the cattle/ox, which is of great importance in agricultural societies. Mecca, where the revelation was revealed, and Medina, even though it was sowing, were not an agricultural society. It is a geography where desert conditions prevail and date palms and camels exist. For this reason, it is not one of the idols in the deserts of Arabia. The Qur'an did not take the Baal idol, which ravaged the Semitic tribes, as a direct subject against tawhid, probably because of this special situation. It is actually a common noun-adjective in the meaning of "master" of mythological divine images

such as Hadad, Molek, Tammuz, Marduk in the Near East, together with different phonetics such as Beel, Baal, Bel, Baal in Aramaic, Akkadian, Hebrew and Canaanite languages, which are in the Semitic language group. These images and the cattle cult they brought with them are sacred to the ancient agricultural societies. It can be argued that psycho-theologically, there are some reasons for the production of this god. Mesopotamia is an agricultural land. Connecting it to a god is a necessary condition for the relationship between the human-transcendent being. The representation of this idol is the bull. The bull is also an important requirement of the agricultural society. The fact that muscle strength is used makes it important. The Jews also shared the same geography with these communities and were influenced by them theologically, in particular Baal. Like pagan societies, they worshiped Baal and abandoned their monotheistic beliefs. In other words, the imagination of Baal was a myth of the Mesopotamian region, but after the Hebrews crossed the Red Sea and came into contact with the peoples of the region, it turned into a great passion for worship and became a theological problem. It is the image of the pagan belief that the kings and prophets mentioned in the Torah had to struggle the most. For example, the Prophet, who was asked by Ahab, the king of Israel, to build a temple in a place called Samaria. It is the image of the mythological god Baal, whom Elijah fought to dissuade his people from worshipping. The Qur'an narrates the Jews' journeys to Mesopotamia and their departure from monotheistic belief in anecdotes. The way to correctly analyze the Jewish stories in the Qur'an is to know the semiological references to the mythological image of Baal. There is a semiotic relationship with words such as {العجل} 'Icl, {بقر} Bakara and Hitta {حطة} mentioned in the stories of the Children of Israel in the Qur'an. In the historical background, the trials of the Israelites point to Baal.

Giriş

Baal kelimesi diğer coğrafya ve iklimlerden farklı olan Mekke ve çevresinde kullanılan bir kelimedir. Cahiliye şiirlerinde bu kelime incelendiğinde eş, koca anlamında olup, yağmur düşmeyen tepe ve sulamaya ihtiyaç duymayan hurma anlamlarında da kullanılmıştır. Kur'an'ın Medenî sûrelerinde geçtiği üzere bu kelimenin kök anlamlarından olan eş/koca manasında kullanımı söz konusudur. Anlamında tereddüt olmayan muhkem âyetlerde koca/eş, semitik metinlerde bir putun adı olması, -Baal-eş-put eşleşmesi bağlamında- bu kelimeyi müşkilü'l-Kur'an'ın konusu haline getirmektedir. Semantik olarak koca, eş anlamına gelebilecek birçok kelime varken neden bir putun ismi kullanıldığı sorusunun cevabı önemlidir.

Tercümânu'l-Kur'an olan İbn-i Abbas müfredâtu'l-Kur'an'ı en iyi bilen birisi olarak Baal kelimesinin eş/koca anlamını bildiğini, buna karşın Sâffât 125. âyetin özelinde Rab, efendi anlamını bilmediğini ifade etmektedir. İlgili kelimedeki işkal konusu olduğu ve cevabını bir bedeviden öğrendiğine dair bir bilgi aktarılmaktadır. (el-Yahsabî el-Sebtî, 1998, 1/208) Yukarıdaki verilerle birlikte Baal, âyette bir putun

adı olduğu haliyle de Kur'ân'da geçmektedir. Vahyin nüzül dönemindeki kullanımının, Semitik metinlerdeki teolojik anlamının dışında, linguistik bir ortaklığın olduğu var sayılmaktadır.

Bu yönüyle makale, kavramın anlam serüvenini konu edinmektedir. Kavramın ortaya çıktığı Samî coğrafyada ve Kur'ân'ın içerisinde ne şekilde yer edindiği sorusuna cevap aranmıştır. Semantik ve etimolojik tahliliyle Kur'ân'ın hazır bulunduğu bu rezerv kelimenin asıl/kök anlamını ortaya çıkartmak, ortak Sami dilleriyle anlam ilgisinin kurulması açısından önem arz etmektedir. Kelimenin cahiliye şiirlerinde kullanımı, lügavî anlamını bilmek için önemli bir referanstır. Baal kelimesinin sözlüklerde zikredilen kök anlamın şiirlerde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kelimenin kullanıldığı anlamları belirlemek açısından Hz. Peygamberin hadisleri önemli bir kaynaktır. Yine aralarındaki linguistik ilginin ortaya konulması açısından Baal kelimesinin pagan inancına sahip antik toplumlardaki kullanımı ile Kur'ân'da geçtiği biçimi karşılaştırılmıştır. Arkaik Mezopotamya toplumlarındaki mitolojik bir imgenin adı olması ve Tevrat'ta peygamberlerin mücadelesinin karşıtı olarak kullanılması Baal'i teolojik bir kelime haline getirmektedir. Bu bağlamda pagan kültürünü ifade eden bir kelimenin Kur'ân'da aile hukukunun kavramları arasında yer alması, problematik bir meseledir. Bu kelimenin Kur'ân'a geçişinin Tevrat'tan farklı olarak teolojik bir geçiş değil semantik/lügavi bir geçiş olduğu düşünülmektedir. Kavram ve kültür coğrafyası ilişkisinin ortaya çıkarılması, mitolojik bir kelime olan Baal'in Kitabullah'daki anlamını ve -dolaysıyla- vahyin mesajını çok boyutlu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Baal, Mezopotamya'da Sümerlerde, Fenikelilerde, Ugaritlerde, Akadlarda, Kenanilerin panteonlarındaki yaratılış mitolojilerine konu olmuş bir pagan kültürdür. Hz. İbrahim'in Babiller döneminde Ur şehrinde baltayı boynuna astığı büyük putun sıfat-isim olduğuna dair bilgiler vardır. (İbn-i Aşûr, 1983, 19/141; Demirci, 2005, s. 118.)

Birçok kadim Mezopotamya toplumlarındaki bu imge, Mısır'dan başlayıp Babil'e kadar devam eden yolculuklarında Yahudilerin teolojik bir sorunu olmuştur. Antik tarım toplumlarıyla aynı coğrafyayı paylaşmalarıyla birlikte bu mitolojik imge -Kur'ân'ın ifadesiyle- onların zerrelere kadar bulaşmıştır. Tevrat'ta kelime taraması yapıldığında bu kelimenin en çok kullanılan kelimeler arasında olduğu görülecektir. Bir putun adı olarak kelimenin geçtiği bütün yerlerde Yahudilerin felaketi ve tevhitlen

kopuş olarak ifadelendirilmiştir. Yine kelimenin putlar anlamında Baallar olarak kullanımı söz konusudur. (Tevrat, Hakimler 2:11)

Yahudiler Kızıldeniz'i geçtikten sonra aynı Sami dilinin üyesi olan pagan kabileleriyle karşılaşmışlardır. Yahudilerin teolojik yolculuklarıyla Tevrat'ta kullanılan kelimeler arasında bir ilgi bulunmaktadır. Politeist kültürün bir parçası olan Baal, bu göçler sırasında kutsal metinlerine girmiştir. Yahudiler, bölgenin ilk monoteist dinine mensup olmalarına rağmen bu özelliklerini koruyamamışlardır. Yehova'nın azabına duçar olmanın sebebi olan Baal, Tevrat'ta 69 kez geçen bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle Tevrat'a geçişi teolojik boyutludur. Bu dinin metinlerindeki kullanımını bilmek sonraki dönemlerinde yüklenen anlamı bilmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca Kur'ân'daki anlamıyla vahyin kendi coğrafyasındaki kullanımı arasındaki ilginin ortaya çıkarılması, kavramın metinler arasındaki münasebetinin teolojik mi yoksa linguistik mi olduğunu gösterecektir.

1. Baal Kelimesinin Semantik ve Etimolojik Tahlili

Baal sözlüklerde birkaç anlama gelmektedir;

a) Eş/koca, nikahlanmak, evlenmek ve evli olmaktır. (el-Feyrûzâbâdî, 1996, 2/260) (البعل) Baal (الزوج) Zevc kelimesi gibi hem eril olarak hem de dişil olarak kullanılmaktadır. (البعلة) Baale olarak gelebilir. (المرأة البعل) kullanılabildiği gibi (المرأة البعلة) yani (المرأة الزوجة) şeklinde de gelmektedir. (el-Cevherî, 1987, 4/1635) Asıl anlamında hem dişil hem de eril olana eş anlamında kullanılmıştır. Kadın kocasının yanında hoşnutluk içindeyse, kocasına saygılı ve itaatkâr ise böyle kadına (امرأة مستبعدة) Mere' müsteb'ale ve erkek evlendiği kadından hoşnut ise (رجل مستبعل) Raculun müsteb'al denir. Dişil olana "baal" fiili kullanıldığında zevci için süslenmek anlamına da gelmektedir. (el-Mursî, 2000, 2/172)

أَعِدُّوا مَعَ الْحَلِيِّ الْمَلَابِ فَإِنَّمَا ... جَرِيرٌ لَكُمْ بَعْلٌ وَأَنْتُمْ خَلَائِفُهُ

Güzellik ve tatlılıkla hazırlanın... Çünkü Cerir sizin kocanız ve siz de onun helalisiniz. (et-Taberî, 2000, 4/526)

Yine bir cahiliye şiirinde şöyle geçmektedir.

شَرُّ قَرِينٍ لِلْكَبِيرِ بَعْلَتُهُ ... تُؤَلِّغُ كَلْبًا سُورَهُ أَوْ تَكْفُتُهُ

Hatunun en kötüsü yaşlılığı sebebiyle.... İçtiği sütten artanı ya köpeğe veren ya da dökendir. (el-Kaysî, 1987, 2/761)

Bu anlamına istinaden hadiste peygamberimiz, “Teşrik günleri yeme içme ve evlilik hayatını yaşama günleridir.” buyurmuştur. Yine (وباعل القوم قوماً آخرين، مباعلةً) (وبعالاتاً) ifadesi iştirak/işteş kalıbında iki topluluğun birbirleriyle karşılıklı olarak evlenme merasimi yapması anlamındadır.

Cahiliye şiirlerinde karşımıza çıkan en yaygın kullanımı bunlardır.

b) Yüksekliğinden dolayı üzerine yılda bir kez yağmur düşen yerdir. Selame b. Cendel'in (ö. 608?) şu beyti inşâ etmiştir:

إذا ما علونا ظهر بعل عريضة... تخال عليها قيصن بيض مفلق

Zirvesine vardığımızda, geniş yüksek yerin sırtına ... Yerde kırılan yumurta kabuğu gibi görünür. (el-Kaysî, 1987, 2/763; Halil b. Ahmet, 2003, 1/151)

c) Sulanmadan yetişen, yağmura ihtiyaç duymayan hurma veya her türlü nebatattır. Suya ihtiyaç duymayan hurma ağacına ve Kuteybi'den rivayetle hurmanın erkeğine verilen bir isim olduğu ifade edilmiştir. (Halil b. Ahmet, 2003, 1/151; Ebû Mansur el-Ezherî, 2001, 2/251) Ancak hurmanın eriline “fahl” ismi verilmesi sebebiyle hurmanın eril olanına konulması galat bir kullanımdır. Esmâî' (ö. 216/831) bu hurma cinsinin, köklerinden suyunu topraktan alan, yağmur ya da başka bir şeye ihtiyaç duymayan bir cins olduğunu belirtmiştir. Bu hurmanın cinsini daha belirginleştirmek üzere birkaç sınıflandırma söz konusudur. Kolay yerde yetişen ve nehir, pınar suyuyla sulanabilen hurma ağacına *el-meskaviyye* denir. Yine kolay yerde, mümbit topraklarda -yağmur yağdığında suyun çabucak toprağın altına geçtiği-yetişen sadece yağmur suyuna ihtiyaç duyan hurma ağacına *'izyu* denir. Yalnızca yağmur suyuyla sulanan hurma ağacına *el-Aserî* denir. (İbn-i Mâce, 2004, 3/33) Bir yeraltı suyundan beslenen, yağmura veya herhangi bir sulamaya ihtiyaç duymayan hurmaya *el-Baal* denir. Bu ağaç 5-6 yıl hiç yağmur yağmadan -belki hiç yağmur yağmasa- yaşayabilir. Bu ağacın yemişinin bir kokusu yoktur. (el-Herevî, 1964, 2/413-414; el-Beyhakî, 2004, 4/220.)

هنالك لا أبالي سقي نخل... ولا بعل وإن عظم الإتياء

Orada ister sulanan ister suya ihtiyacı olmayan hurmayı sulamak umrumda değil, her ne kadar meyvesi çok olsa da...

d) بعل يُبعلُ بعلًا Bu şekilde 4. baktan gelirse kişi -savaş meydanında- korkudan ve dehşetten şaşkına döndüğünde bu fiil kullanılmaktadır. (Halil b. Ahmet, 2003, 1/151)

İ'şâ Hemdân (ö. 83/702) bir şiirinden şu beyti inşâ etmiştir;

فجَاهَدَ فِي فِرْسَانِهِ وَرَجَالِهِ ... وَنَاهَضَ لَمْ يَبْعَلْ وَلَمْ يَتَهَيَّبْ

Gerek piyadeleri gerekse süvarileri arasında savaştı

Korkmadan şaşkına dönmeden saldırdı. (Halil b. Ahmet, 2003, 1/151.)

Bütün sözlüklerde Baal kelimesinin semantik alanına dört maddede sıraladığımız anlamlar girmektedir. Baal kelimesinin geçtiği şiirlerdeki kullanımı “koca/eş, yüksek yağmur düşmeyen tepe, yağmura ihtiyaç duymayan bir hurma cinsi ve korkudan şaşkınlık yaşamak” anlamındadır. Bu konuda bir literatür taraması yapıldığında mevcut anlamın dışında başka bir kullanımın olmadığı görülecektir. (Dakka, 1993, s. 494; el-Kavvâl, 1995, s. 75; Emil Bedi' Yakup, 1991, s. 86; İbrahim, 1990, s. 32; Süleyman Cemal, ty., s. 247; al-Cuburî, 1986, s. 87; Saîd Mevlevî, 1970, s. 329; el-Cubûrî, 1986, s. 85.)

Hz. Peygamber (بعل) “Baal” kelimesini eş, koca ve suya ihtiyaç duymayan hurma cinsi olmak üzere iki anlamda kullanmıştır. Bu kullanımıyla ilgili

لَا تَصُومَنَّ امْرَأَةٌ تَطُوعًا وَيَعْلَهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ

“Bir kadın kocasının izni olmadan nafile oruç tutmasın.” (Abdurrezzak b. Hemam, 2013, 5/46.) (مَا سَقَى مِنْهُ بَعْلًا فِيهِ الْعُشْرُ) “Sulanmayan Baal'in öşürü vardır”. (Malik b. Enes el-Medenî, 2004, 4/1081; eş-Şevkânî, 1993, 4/167.) hadisleri Hz. Peygamberin ifadelerindeki Baal kelimesinin anlamlarına dair iki örnektir.

e) Sâffât Sûresi'nde geçen Baal kelimesi ona tapıldığı için Rab, mâlik anlamında putun adı olmuştur. (el-Kaysî, 1987, 2/762) Baal, İlyas (a.s.) zamanında en büyük putun adıdır. (Mukatil b. Süleyman, 3/163 ; Yahya b. Sellam, 2004, 2/840; Ebu'l-Leys es-Semerkindî, ty, 3/151; el-Vahidi, 1994, 3/531.) Altından yapıldığı, boyunun 20 zira' (yaklaşık 1.80 m.) olduğu, dört veçhesinin bulunduğu, insanların ondan etkilenerek onu yüceltikleri, 450 (Tevrat, 1. Krallar 18:19) hizmetçisinin olduğu, şeytanın bu putun boşluğuna girdiği, insanlara konuştuğu ve onlara delalet üzerine vesvese verdiği gibi birçok İsrailiyat bilgisine rastlamak mümkündür. (ez-Zemahşerî, 1407, 4/60) Bulunduğu yerin en büyük ve meşhur putu olması hasebiyle bölge (بعلبك) adıyla yani “Baal'in bulunduğu şehir” anlamına gelen isimle anılır olmuştur. (et-Taberî, 2000, 21/96)

Yahudiliğin bir kült figürü olan Baal kelimesi Umman bölgesinde Ezd kabilesince Arapçada kullanılagelen “efendi, rab, yüce, ulu” anlamını muhtevirdir. (es-Süyûtî, 1974, 2/107) Özel bir isim olan Baal kelimesinin anlamı “efendi, sahip, yüce, ulu” olduğu kabulüyle bu kelime tefsir edilmiştir. Baal özel isim olmakla

beraber, Semitik dil ailesinin bir parçası olan Arapçada bu kelimenin semantiğinde yalnızca -Kur'ân'ın nazil olduğu coğrafyada eş/zevç kelimesinin alt anlamı olarak efendi, rab, ilah anlamlarıyla eşleşmektedir. Tefsir geleneğinde de kelimenin önceki Semitik dillerden intikal eden kök anlamları kullanılmıştır. Esasen putların isimlerinin menşei tartışmalı bir konudur. Nitekim Cahiliye dönemi putların en büyüğü olan Hubel'in isminin asıl anlamı bilinmemektedir. Amr b. Luhay tarafından kuzeye -yani güney Mezopotamya'ya- yaptığı bir yolculukta Nebatiler kabilesinde gördüğü puta özenerek Mekke'ye getirdiği putun adı olmuştur. Mezopotamya'nın pagan kültürüne sahip olduğu ve birçok mitolojiyi barındırdığı düşünüldüğünde bu rivayetin doğru olması kuvvetle muhtemeldir. Aynı hikâye diğer Menat ve Uzza için de söz konusudur. (Harman, 1998, 18/444-445.)

Bu bağlamda Ebu'l-Kasım ez-Zeccâc (ö. 311/923), lafızları anlamlarına göre üçe ayırırken Baal kelimesini sesteş/lafz-ı müşterek kelimelere örnek olarak vermektedir. Baal put, kadının kocası, yağmura ve sulamaya ihtiyacı olmayan hurma ağacı, ailesine yük olan vb. anlamına gelmektedir. (ez-Zeccâc, 1986, 1/66; el-İsbahânî, 2006, s. 378; es-Sa'lebî, 2002, 2/172.)

Modern dönem tarihçileri aksi savlar -yani bir putun adı olması hasebiyle bütün anlamları kendi ism-i aleminde toplaması- iddia etmişlerdir. Baal kelimesinin anlam alanında “gücü elinde bulunduran, erk ve üstünlük (el-Feyrüzâbâdî, 1996, 2/260) sahibi, zor zamanlarda mücadele eden ve güçlü kalmasını bilen efendi” gibi anlamlar bulunmaktadır. Suya ihtiyacı olmayan, güçlü bir şekilde zor şartlarda yaşayabilen, yağmuru alamadığı için suya ulaşabilen hurma ağacı ile göklerin tanrısı Baal arasında tersinden bir alaka kurulmuştur. Yağmur yağdıran mitolojik bir imgeyle yağmura ihtiyaç duymayan bir ağaç arasındaki anlamsal ilginin İslâm vergilendirme sistemini de etkilediği iddia edilmiştir:

“Tapınması Suriye bölgesinden Hicaz'a taşınan tanrı “Baal”a gelince, ona tapınmakla ağaçları sulayan pınarlar ve yeraltı suları arasında bir bağlantı vardır. Çağdaş bir araştırmacı, bu bağın etkilerinin, İslâm döneminde ekinlere uygulanan vergi sistemi üzerindeki etkisini bırakacak kadar devam ettiğine; verginin değerinin, olağan yöntemlerle sulamaya ihtiyaç duymayan ve yağmurla beslenen Baal ile diğer mahsuller arasında farklılık gösterdiğine dikkat çekmiştir. Buna benzer bir durum da İslâm öncesi dönemde İsmail (a.s.)

ve Hacer'in hikayesiyle bağlantısına dayanarak suyu kutsal kabul edilen Zemzem kuyusunda vardır.” (Abdulvehhab, 1431, s. 380.)

Cahiliye şiirlerinde geçen, savaşta düşmandan kalbi titremek, ürkmek anlamındaki Baal filinin, Baal putuyla ilgili olduğu iddia edilmiştir. Yağmur düşmeyen, yüksek tepeye de Baal isminin verilmesi yine mitolojik imgede karşılığını bulan yağmurun efendisiyle ilişkilendirilmiştir. Bu gibi kelimenin kök anlamlarıyla mevcut Baal putu arasında Semantik bir ilgi kurmaya çalışmak zorlama gibi durmaktadır. Vahyin nüzûlu dönemindeki Baal kelimesiyle bir mitos olan Baal arasındaki ilgi kesiktir. Mekke'de mevcut putların arasında böyle bir isim geçmemektedir. İbn-i Kelbî'nin (ö. 204/819 [?]) *Esnâm* adlı eserinde Arap yarımadasındaki bütün putlar anlatılırken bu putun adı geçmemektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz: el-Kelbî, 2000) Yukarıda ifade ettiğimiz gibi İslâm öncesi cahiliye şiirlerinde bu anlamsal ilgiyi kuracak bir örnek de yoktur. Ayrıca Hz. Peygamberin de Baal'i sadece bir ağaç ismi olarak kullanması ilgili putla bir alakanın olmadığını ortaya koymaktadır.

Kavramların en önemli unsuru, bulunduğu coğrafya ve günlük hayatın ihtiyaçlarıdır. (Aygün, 2017, s. 81.) Bütün Sami bölgelerini etkisi altına alan ve yüzyıllar boyunca Fenikelilerden, Sümerlere, Antik Mısır'dan Kenaniler'e kadar bütün panteonlarda varlığını sürdüren Baal putunun Arap çöllerinde -özellikle Kuzey Arabistan'da- varlığını göstermemiş olması, mevcut putun tarım toplumunda bulunması ve vahyin nazil olduğu coğrafyada tarımın sınırlı olması sebebiyledir. Özellikle Mekke bölgesinin putları arasında Baal putunun kendine yer bulamaması Mekkelilerin bir tarım toplumu değil de ticaret toplumu olmasıyla açıklanabilir. Bunun tersi olarak Güney Arabistan'da zevç, eş anlamlarından bağımsız olarak efendi, rab ve sahip anlamlarına havi olarak kullanılması bu coğrafyada kısmen tarımın yapılması olarak gösterilebilir. Bölgede buğday ekimi yapılması ve hasat edilmesi (Ayrıntılı bilgi için bkz: Pırlanta, 2019, s. 27) -buradan Mekke ve Medine'ye hububat tedariki olarak gönderilmesi- kelimenin anlamını etkileyen bir unsur olarak kabul etmemizin bir sebebidir. (Abdulvehhab, 1431, s. 295) Baal gök tanrısı, tarım toplumunun mitolojik bir imgesidir. Yağmur, kuraklık gibi doğal hadiselerin çölde yaşayan bir bedevi için pek bir önemi yoktur. Ama yine de ilgili bölgede bu anlamlar ile Baal putu arasındaki teolojik münasebeti teyit edecek veri yoktur. Dolayısıyla güney Arabistan'ın tarıma elverişli yerleri haricinde bu kültün temsil ettiği teolojik anlam karşılığının eşleşmesi çöl şartlarında kaybolmuştur. Ezd kabilesinde Baal kelimesinde efendi, rab ve sahip anlamlarının bulunması mümkünken, Mekke ve

Medine’de yalın olarak bu anlamların bulunmamasının sebebini gök tanrı miti-tarım münasebetinde aramak gerekmektedir.

2. Kur’ân’da Baal Kelimesi

Baal, (بَعْلٌ يَبْعُلُ يَبْعُلُ بَعَالَةً بُعُولَةً) şeklinde 1. bab ve 3. babdan çekimi olan bir kelimedir. Kur’ân’da ikisi Mekkî, üçü Medenî sûre olmak üzere 5 sûrede 7 kez geçmektedir. 2/228 Bakara Sûresi, 4/128 Nisâ Sûresi, 11/72 Hûd Sûresi, 24/31 Nûr Sûresi, kelimenin nüzul döneminde kullanımı incelendiğinde kelime Mekkî olan 37/125 Sâffât Sûresi’ndeki kullanımı hariç Medenî olan âyetlerin hepsinde eş/koca, efendi anlamındadır. (Eyüp b. Musa el-Kefevî, ty, s. 225; Halil b. Ahmet, 2003, 1/151) Kelimenin Kur’ân’daki kullanımının tamamı isim formundadır. Başka bir ifade ile kelimenin mastarının isim olarak kullanımı (البعل) şeklinde üç yerde müfred; diğer yerlerde (البعولة) (الذكر الذكور والذكورة) ve (الفحل والفحول والفحولة) cemi-i teksir/kırık çoğul olarak kullanılmıştır. (et-Taberî, 2000, 4/526; İbn-i Atiyye el-Endülüsî, 1422, 1/355) Daha önce ifade edildiği üzere Kur’ân’da bu kelime Sâffât Sûresi 125. âyeti hariç eş, koca anlamındadır. (Mukatil b. Süleyman, 1423, 5/70; Şehabuddin İbnu’l-Haim, 1423, 1/123)

Hûd Sûresi 72. âyette Hz. İbrahim’in eşi, kocası için “Baal” kelimesini kullanmıştır. Baal kelimesi aile hukukunu ilgilendiren Bakara 228. âyette, kadının mahremlerinin kimler olduğu belirtilen Nûr Sûresi 31. âyette; aile içinde eşlerin sulh yoluyla hareket etmelerini öğütleyen Nisâ Sûresi 128. âyette eş/koca gibi anlamlarında kullanılmıştır. (el-Kurtûbî, 1997, 3/281)

Furûk kitaplarında her eş olmak Baal olmak değildir. Kurân’da geçen Baal mutlak anlamda zevç/eş olma değildir. Tarafların arasında nikah bulunup, fiilen aile hayatı yaşamak anlamı vardır. (el-Askerî, ty, 1/283; el-Feyrûzâbâdi, 2005, 1/967; el-Kefevî, ty., s. 249) Aynı zamanda Baal erki gücü elinde bulundurma, zevcesinin geçimini üzerine alma yönüyle eşinin sahibi olma, efendisi olması (Anadolu’da koca-efendi eşleşmesiyle ilgili kullanımı için bkz: (Aça, 2014, s. 157) hasebiyle koca anlamı vardır. (İbn-i Ebî Hatim, 1419, 11/139; es-Se’lebî, 2002, 2/172; er-Razi, 1420, 26/354)

Bu kelimenin bir diğer anlamı Sâffât Sûresi 125. âyette bir putun ismi olması veya efendi sahipliktir. (el-Ezherî, 2001, 2/412) (أَنَا بَعْلٌ هَذَا الشَّيْءِ) ifadesi kullanılmaktadır. Yani “Ben bu şeyin efendisiyim, sahibiyim.” demektir.

Birçok tefsir kaynağına göre, Baal kelimesinin İlyas/İdris (a.s.) döneminde büyük putun özel adından daha ziyade kendisine tapılması ve bir etki alanı oluşturması hasebiyle sıfatın isimleşmesine örnektir. Bu sebeple âyette geçen kelimeyi, efendi/gücü altına alan anlamından bağımsız düşünmemek gerekir. Mücahid b. Cebr (ö. 103/721) ilgili âyeti, gücü ve etkisi altına alan anlamında, (أَتَدْعُونَ إِلَهًا سِوَى اللَّهِ) *ilah* kelimesiyle tefsir etmiştir. Çünkü ilah kelimesinde de “otorite kuran” anlamı söz konusudur. (Mevdudi, ty, s. 12.) İlyas (a.s.) döneminde İsrailoğulları taparcasına Baal'in emirlerine boyun eğmişlerdir.

Râgıb el-İsfehânî (ö. 502/1108) “Araplar kendisiyle Allah'a yaklaştıklarını düşündükleri mabutların hepsine Baal ismi vermişlerdir.” demiştir. (ez-Zebîdî, ty, 28/94) Böylece bütün putlara Baal ismi verilmiş olup “otorite kuran, etkisi altına alan” vb. kök anlamlarından bir genelleme yapılmıştır.

Sâffât Sûresi 125. âyet özelinde Baal kelimesinin Yemen'deki Ezd lehçesinde “sahip, rab” anlamına gelmektedir. (el-Müsennâ, 1381, 2/172) (من بعل هذا الثور: أي من) (ربُّه) “Bu sığırın Baal'i kim?” sorusundan kastedilen “onun sahibi kim?” şeklinde anlaşılması bunu teyit eder bir istidlaldir. (et-Taberî, 2000, 21/96; İbn-i Kuteybe, 1978, s. 374)

Sığırını sulayan bir adam Abdullah b. Abbas'ın dikkatini çekmiş, adamın “Bunun sahibi kim?” anlamında “مَنْ بَعْل هَذِهِ؟” yani “مَنْ رَبُّ هَذِهِ؟” sorusu üzerine onu çağırması ve “Sen nerelisin?” diye sormuş, O da -Yemen'de Arapçayı en fasih konuşan kabile olan- Ezd'liyim” şeklinde cevap vermiştir. (İbn-i Ebî Hatim, 1419, 10/3225; el-Mervezî, 1997, 4/411) Bunun üzerine “Bu cevap bana yetti” demiştir. (et-Taberî, 2000, 21/96.)

Dahhâk b. Müzahîm'den (ö. 105/723) gelen bir rivayete göre bu olay şu şekilde anlatılmıştır:

“İbn-i Abbas'a Baal kelimesi sorulduğunda sükut etmiştir. Bir gün yanından devesi kaybolan bir bedevi geçmiş ve “من وجد ناقهً و انا بعلها” demiştir. Çocuklar, “Ey devenin kocası” diyerek bu bedevinin peşinden koşturdular. İbn-i Abbas onu yanına çağırdı ve “yazıklar olsun sana, Baal demekle neyi kastettin?” diye sordu. O da “Ben onun sahibiyim.” dedi. İbn-i Abbas “Allah, 'Baal'e mi tapıyorsunuz' âyetinde “sahip” manasını murat etti.” demiştir.” (İbn-i Cevzi, ty.,7/80)

Bu rivayetten yola çıkılacak olursa Mekke-Medine ve çevrelerinde Kur'an'ın nüzülü sırasında Baal kelimesinin “eş, koca” anlamında kullanıldığı, “etki altına alan, efendi” anlamının bilinmediği, sonucuna ulaşmak mümkündür.

3. Mitolojilerde Baal Kültü

Baal, anlam geçmişinde pagan kültürüne sahip olan Mezopotamya bölgesindeki Fenikeliler, Babiller, Kartacalılar ve Ugaritler'in panteonlarında kullandıkları en büyük ve cinsiyeti erkek olan mitolojik imgenin bir ismidir. (Hançerlioğlu, 1975, s. 88) Kuzeybatı Suriye bölgesindeki Kenanilerin -en kudretli putları için- kullandıkları bu kelimenin Semitik dillerde yaygın kullanıldığına dair bir kanaati ifade etmek mümkündür. Birçok Medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu bölgede tarih boyunca Baal yerini almıştır.

Sami dil grubu içinde yer alan Aramice, Akadça, İbranice ve Kenani dilinde Beel, Baâl, Bel, Baal gibi farklı fonetikleriyle birlikte aslında Yakındoğu'daki Hadad, Molek, Tammuz, Marduk gibi mitolojik tanrısal imgelerin “efendi” anlamında isim-sıfatıdır. (Esed, 2015, s. 1084; Tahir b. Aşûr, 1983, 23/166) Baal, kendisinden korkulan ve göklerin gücünü elinde bulunduran tanrının adıdır. İbraniler Kızıldeniz'i geçip bu bölgeye gelmeden çok önce Mezopotamya'nın antik toplumlarının taptıkları ve birçok kurbanlar sundukları bir tanrıdır. Psiko-telojik olarak bu tanrının üretilmesinin bazı gerekçeleri olduğu ileri sürülebilir. Mezopotamya tarım yapılan bir yerdir. Yağış rejimi, rüzgâr, fırtına ve kuraklık bölge için önemli hava olaylarıdır. Bunun bir tanrıya bağlanması insan-aşkın varlık arasındaki münasebet için gerekli olan bir durumdur. Bu putun temsili boğadır. Boğa da aynı şekilde tarım toplumunun önemli gereğidir. Kas gücünden yararlanılıyor olması onu önemli hale getirmektedir. (Akalin, 2011, s. 18)

Fenikelilerin en büyük tanrılarının yeri olan Baalbekke'de ve kurdukları birçok liman kentinde Baal putunu yaşattıklarına dair gerek yazıtlar gerekse arkeolojik veriler bulunmaktadır. Akdeniz'in tamamındaki deniz ticaretini ellerinde bulunduran Fenikeliler'in, Kartacalılar tarafından yıkılana kadar kurdukları Akdeniz liman şehirlerinde Baal için kutsal bir alan oluşturulup, tapınaklar ve sunaklar yaptıkları ortaya konulmuştur.

Babillerde en büyük gök tanrısı Marduk'tur. Kelime olarak Sümerce “güneş tanrısı Utu'nun danası” anlamına gelen Marduk, baştanrı Bel/Efendi ve Tammuz kelimesiyle isim-sıfatlandırılmıştır. Bu tanrı, kötülükleri temsil eden Tiamat'a karşı görevlendirilmiş ve onunla savaşmıştır. Bu mitolojik anlatıya göre yağmur yağdırma,

gazabından korkma, tabiat işlerini yönetme gibi özelliklerle ilişkilendirilmiştir. (Karaman, Çağrı, Dönmez, Gümüş, 2014, 4/550)

“Molek” Hz. Musa döneminde Kızıldeniz’i geçtikten sonra İbranilerin karşılaştıkları mitolojik imgedir. Buna göre bir tahta kurulmuş iki boynuzu ve değerli taşlarla süslenmiş baş bağı bulunan öküz başlı insan suretinde temsil edilmiştir. Bu temsile göre yaratık kollarını uzatmış önünde bakırdan bir kazan bulunmaktadır. Yakınlık kurmak için krallar ve diğer saygın kişiler erkek çocuklarını, önünde ateş yakılarak ısıtılmış kazan bulunan bu heykele asarladı. Kurban asıldığı yerden kazana düşünce bu putun kurbanı yediği kabul edilirdi. (İbn-i Aşûr, 1983, 23/166) Tahir b. Aşûr bu imgenin bir taş üzerine çizilmiş bir suretini Paris Louvre Sarayı’ndaki Eski Eserler bölümünde gördüğünü ifade etmiştir. (İbn-i Aşûr, 1983, 23/167) Baal putuna yapılan ayinler Tevrat’ta da yer bulmaktadır:

“İsrail krallarının yollarını izledi; Baallar’a tapmak için dökme putlar bile yaptırdı. Ben-Hinnom Vadisi’nde buhur yaktı. Rabbin İsrail halkının önünden kovmuş olduğu ulusların iğrenç törelerine uyarak oğullarını ateşte kurban etti.” (Tevrat, Tarihler, 2/28: 2-3)

“Çocuklarını ateşte Baal’a kurban etmek için tapınma yerleri kurdular.” (Tevrat, Yeremya, 19: 15)

“Ben-Hinnom Vadisi’nde ilah Molek’e sunu olarak oğullarını, kızlarını ateşte kurban etmek için Baal’ın tapınma yerlerini kurdular. Böyle iğrenç şeyler yaparak Yahuda’yı günaha sürüklemelerini ne buyurdum ne de aklımdan geçirdim.” (Tevrat, Yeremya, 32: 35.)

Bütün bu verilere göre Baal kültü, tarım toplumlarının ihtiyaç duyduğu yağmur ve gücünden yararlanan sığır olmak üzere iki karşılığı vardır. Baal, ekinlerin ihtiyaç duyduğu suyu veren, kızdığı anda kuraklıkla cezalandıran bir tanrıdır. Bu tanrıyı kızdırmamak için kurbanlar sunulmuştur. Buna karşın Arabistan bir tarım yeri olmadığından ilgili tanrısı da burada yoktur. Cahiliye döneminde Mekke’de ve Arabistan’ın diğer bölgelerindeki pagan inanışlarının imgeleri incelendiğinde Baal’e rastlanmamıştır. (Arabistan’daki dini yapıyı inceleyen bir çalışma olarak bkz. Okuyan, 2018, 107-134) Mezopotamya’da karşılaştığımız gök tanrısından bağımsız olarak bu kelime ve kök/hakiki anlamı Arabistan’a geçmiştir. Baal’in Mezopotamya ve Tevrat’tan taşıdığı anlamların Kur’ân’a geçişi, teolojik değil linguistik bir geçiştir. Kur’ân, Medenî surelerde karşımıza çıkan Baal’i -İsrailoğullarının kıssalarında anlatılan sınanmaları ve mitolojik bir imgenin çağrışım unsurları olmakla birlikte-

sığır ve tarımdan bağımsız olarak ifadelendirmiştir. Baal putu vahyin nazil olduğu coğrafyada kendine yer bulamayıp kelimenin taşıdığı “eş, koca” ve bu kelimenin anlam sahasında yer bulan “efendi sahip, rab” anlamlarıyla Kur’ân’ın kelimeleri arasında yer almıştır.

4. Tevrat’ta Baal Kültü

Tevrat’ta tek ilah (Yahve)nin karşısında olan politeist inancın en önemli imgesi “Baal”dır. Tevrat’ta putlar olarak çoğul kullanımıyla birlikte tek büyük tanrı olan Baal kelimesi altmış dokuz kez kullanılmıştır. Zikredilen kral ve peygamberlerin en çok mücadele etmek zorunda oldukları pagan inancının imgesidir. Örneğin, İsrail kralı Ahab’ın Samiriye denilen yerde bir mabet yapılmasını istediği Hz. İlyas’ın kavmini tapınmaktan vazgeçirmek için mücadele ettiği mitolojik tanrı Baal’dır. Baal kelimesinin Kur’ân’da Sâffât 125. âyette Hz. İlyas’ın sorusuyla hatırlatılması ve Tevrat’ta aynı kelimenin yine İlyas (a.s.)’in üzerinden detaylandırılması satır aralarında Baal’in monoteist bir düzlemde anlamaya yardımcı olmaktadır.

“Yehu, bütün halkı toplayarak, “Ahav Baal'a az kulluk etti, ben daha çok edeceğim” dedi. “Baal'in bütün elçilerini, kâhinlerini, ona tapan herkesi çağırın. Hiçbiri gelmemelik etmesin. Çünkü Baal'a büyük bir kurban sunacağım. Kim gelmezse öldürülecek.” Gerçekte Yehu Baal'e tapanları yok etmek için bir düzen kurmaktaydı. Yehu, “Baal'in onuruna bir toplantı yapılacağını duyurun” dedi. Duyuru yapıldı. Yehu bütün İsrail'e haber saldı. Baal'a tapanların hepsi geldi, gelmeyen kalmadı. Baal'in tapınağı hıncahınç doldu. Yehu, kutsal giysiler görevlisine, “Baal'e tapanların hepsine giysi çıkar” diye buyruk verdi. Görevli herkese giysi getirdi. O zaman Yehu Rekav oğlu Yehonadav'la Baal'in tapınağına girdi. İçerdekilere, “Çevrenize iyi bakın” dedi, “Aranızda Rabbe tapanlardan kimse olmasın, sadece Baal'e tapanlar olsun.” Ardından Yehu'yla Yehonadav kurban ve yakmalık sunu sunmak üzere içeri girdiler. Yehu tapınağın çevresine seksen kişi yerleştirmiş ve onlara şu buyruğu vermişti: “Elinize teslim ettiğim bu adamlardan biri kaçarsa, bunu canınızla ödersiniz!” Yakmalık sununun sunulması biter bitmez, Yehu muhafızlarla komutanlara, “İçeriye girin, hepsini öldürün, hiçbiri kaçmasın!” diye buyruk verdi. Muhafızlarla komutanlar hepsini kılıçtan geçirip ölümlerini dışarı attılar. Sonra Baal'in tapınağının iç bölümüne girdiler. Baal'in

tapınağındaki dikili taşları çıkarıp yaktılar. Baal'in dikili taşını ve tapınağını ortadan kaldırdılar. Halk orayı helaya çevirdi. Orası bugüne kadar da öyle kaldı. Böylece Yehu İsrail'de Baal'e tapmaya son verdi.”
(Tevrat, Krallar, 2/10: 18-28)

İsrailoğullarının Baal sapkınlığına düşmesinin sebebi, yerel paganist halklarla karışma ve onlar gibi olma hali olarak gösterilir.

“Böylece İsraililer Kenan, Hitit, Amor, Periz, Hiv ve Yevus halkları arasında yaşadılar. Onlardan kız aldılar, kızlarını onların oğullarına verdiler ve onların ilahlarına tapdılar. Rabbin gözünde kötü olanı yapan İsraililer Tanrıları Rabbi unutup Baallar'a ve Aşera putlarına tapdılar.” (Tevrat, Hakimler, 3: 5-6-7.)

Tanah'ta Baal kelimesinin geçtiği bölümler okunduğunda İsrailoğullarının karşılaştıkları bütün bela ve musibetlerin sebebinin Baal'e tapınmaları olduğu görülmektedir. Birçok kavmin saldırması, onlara köle olmaları ve Rab'i kızdırmalarının nedeni Baal ile Aşere'ye tapmaları ve sunakları olarak gösterilmiştir.

“İsraililer yine Rabbin gözünde kötü olanı yaptılar; Baallar'a, Aşoretler'e , Aram, Sayda, Moav, Ammon ve Filist ilahlarına kulluk ettiler. Rabb'i terk ettiler, O'na kulluk etmediler. Bu yüzden İsraililere öfkelenen Rab, onları Filistliler'e ve Ammonlular'a tutsak etti. Bunlar o yıldan başlayarak İsrailileri baskı altında ezdiler; Şeria Irmağı'nın ötesinde, Gilat'taki Amorlular ülkesinde yaşayan bütün İsrailileri on sekiz yıl baskı altında tuttular.” (Tevrat, Hakimler, 10: 6-7-8.)

Mezopotamya'nın mitlerinde Baal tanrı imgesinin bir ifadesi olan/simgesi sığır putu İsrailoğullarında devam etmiştir. Baal kültüyle boğa figürünü bir arada düşünmek gerekir. Tevrat'ta geçen ifadeler bunu delillendirmektedir:

“Böylece Yehu İsrail'de Baal'a tapmaya son verdi. Ne var ki, Nevat oğlu Yarovam'ın İsrail'i sürüklediği günahlardan -Beytel ve Dan'daki altın buzağılara tapmaktan- vazgeçmedi.” (Tevrat, Krallar, 2/10: 28-29.)

Baal kavramı Tanah'ta birkaç anlamda kullanılmıştır. Bunlardan en önemlisi Sami dil ailesinde bulunan arkaik dillerden geçen paganist bir imgenin ismi olarak verilmesidir. Tevrat'ın birçok bölümünde bu anlamıyla kullanımını görmek mümkündür. Mitolojik bir kültürün adı olmasının yanı sıra kutsal kişi ve yerler için ön-

ek olarak kullanımı vardır. “Efendi, yüce, ulu olan ve usta” anlamında peygamber ve kral isimleriyle beraber isim-sıfat kullanımına rastlamak mümkündür. (Irwin, 1999, s. 127) . Örneğin Tevrat’ta Davut’un oğlunun adı Meri-Baal’dır. Önemli kişiler için Baal-Hanan (Tevrat, Yaratılış, 36: 38), Baal-Sefon (Tevrat, Çıkış, 14:1-2) ; önemli ve kutsal yerler için “Baal-Hermon” (Tevrat, Hakimler, 3:3.), “Baal-Tamar” gibi isimlerin önüne bir sıfat olarak kullanılmıştır. Yine kutsal yerler için “kutsal” anlamında bir sıfat olarak Tevrat’ta yer almaktadır. Örneğin Filistin bölgesindeki bir dağın adı Baal-Hazor’dur. (Bratton, 1995), s. 104)

Tevrat’ta Baal kelimesinin eş/zevç anlamındaki kullanımına rastlamak mümkündür:

“Cezalandıracağım onu, Baallar’a buhur yaktığı günler için; Halkalarla, takularla süslenmiş, Oynaşlarının ardınca gitmiş, Beni umutmuştun” diyor “İşte bu yüzden onu ikna edip çöle götüreceğim, Onunla dostça konuşacağım. Kendisine orada bağlar vereceğim, Akor Vadisi’ni ona umut kapısı yapacağım. Gençlik günlerinde olduğu gibi, Mısır’dan çıktığı günlerde olduğu gibi, Ezgiler söyleyecek. Ve o gün gelecek” diyor Rab, “Bana, “Baal/Kocam diyeceksin; Artık, “Baal/Efendim demeyeceksin.” (Tevrat, Hoşea, 2: 13-17)

Baal inancı Yahudi teolojisinde Hz. Musa’nın (a.s.) peygamberliğinde Kızıldeniz’i geçtikten sonra Kur’ân’da kendine yer bulmuştur. II. Ramses (Ayrıntılı bilgi için bkz: Harman, 1996, s.119) döneminde Hz. Musa’nın esaretten kurtardığı Yahudiler, Kızıldeniz’i geçtikten sonra Mezopotamya bölgesine gelmişlerdir. Burada yaşayan Kenanilerle karşılaşmalarında sığır putuna taptıklarını görmüşler onlar da aynı pagan coğrafyasının etkisinde kalmışlardır. Bir süre sonra Baal tanrısının imgesi olan buzağıya tapmaya yönelmişlerdir. Zamanlama olarak Tevrat’ta Baal inancı Hz. Musa’dan sonra İbranilerin başına geçen Yuşa b. Nün peygamberin ölümünden sonradır. (Tevrat, Hakimler, 2: 9-11)

İsrailoğulları özelinde Tevhit dininin peygamberlerinin en çok mücadele ettikleri şey Yakındoğu’daki efsanelerin mitolojik tanrıları olmuştur. Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Musa (a.s.) gibi peygamberlerin Baal tanrı inanışlarından kitleleri vazgeçirmek için verdikleri mücadeleler Kur’ân’da oldukça hacimli bir şekilde anlatılmıştır. Kur’ân’daki İsrailoğullarının buzağıyla olan imtihanı ve ilgili kıssaların Baal’le olan ilişkisi semiyolojiktir. İsim verilmeden bahsi geçen kıssalarda İbranilerin tutumları ve söyledikleri sözler Baal inanışını çağrıştırmaktadır. Vahyin

muhataplarına yönelik Baal'le ilgili doğrudan bir hitap veya uyarı olmamakla birlikte çağrışım yoluyla tevhidin karşısında bu inanın olduğu düşünülmektedir.

5. Kur'an'daki İsrailoğulları Kıssalarında Baal'e Semiyolojik Atflar

İsrailoğullarının Mısır'dan taşıdıkları Apis öküzü ve Mezopotamya'da buldukları Baal'in kutsal sığırı kasusu'l-Kur'an'da (الْعِجْلُ) I'cl ve (بَقْرَةٌ) Bakara'dır. İsrailoğulları Apis Öküzü kültü ile Antik Mısır'da daha önce Memphis denilen şehirde karşılaşmışlardır.

“Apis, alnında üçgen şeklinde beyaz lekesi olan siyah renkli, kuyruğundaki kolları çift sayılı, sırtında akbabaya benzer bir şekli olan ve özel olduğuna inanılan bir sığırdır. Bu sığır Ptah mabedinin karşısında özel olarak rahipler tarafından beslenmekteydi. Antik Mısır'ın en büyük tanrılarında olan Osiris'in temsili olduğuna inanılmaktaydı.” (en-Nâsirî, 1985, 2/270)

Kur'an'ın kıssalarında Mısır'dan başlayıp, Mezopotamya bölgesine olan yolculukları ile imtihanları Baal arasında bir bütünsellik olduğu görülecektir. Bu bölgedeki sığır, Baal mitini temsil etmektedir. Baal ve sığır arasındaki ilgiyi kuran yine Sâffât Sûresi 125. âyeti ve onun Tevrat'taki tafsilatlı açıklamasıdır. Kur'an'da telmihen anlatılan (الْخَالِقِينَ) أَحْسَنَ وَتَذَرُونَ بَعْلًا أَتَدْعُونَ *“Hz. İlyas'ın “en güzel yaratan yaratıcıyı bırakıp Baal'e mi yalvarıyorsunuz?”* (Saff, 37/125) sorusunun tafsili olabileceği düşünülen Tevrat'taki anlatımda Baal ile kutsal sığır arasında bir ilgi söz konusudur. Buradaki anlatıya göre Hz. İlyas (a.s.), Baal'e tapanları -Hz. İbrahim'in yaptığı gibi- akıl ve mantık ölçüleri içerisinde taptıkları putun hiçbir yakarıya cevap veremeyeceğini anlattığı hadisenin sonunda Baal için ayrılan boğayı kesmiş ve sunakların etrafındaki hendeklere doldurmuştur.

“Ovadya gidip Ahav'ı gördü, ona durumu anlattı. Bunun üzerine Ahav İlyas'ı karşılamaya gitti. İlyas'ı görünce, “Ey İsrail'i sıkıntıya sokan adam, sen misin?” diye sordu. İlyas, “İsrail'i sıkıntıya sokan ben değilim, seninle babanın ailesi İsrail'i sıkıntıya soktunuz” diye cevap verdi, “Rabbin buyruklarını terk edip Baallar'ın ardınca gittiniz. Şimdi haber sal: Bütün İsrail halkı, İzebel'in sofrasında yiyip içen Baal'in dört yüz elli elçisi ve Aşera'nın dört yüz elçisi Karmel Dağı'na gelip önümde toplansın.” Ahav bütün İsrail'e haber salarak elçilerin Karmel Dağı'nda toplanmalarını sağladı. İlyas halka doğru ilerleyip, “Daha ne zamana kadar böyle iki taraf arasında dalgalanacaksınız?” dedi, “Eğer Rab

Tanrı'ysa, onu izleyin; yok eğer Baal Tanrı'ysa, onun ardınca gidin.” Halk İlyas'a hiç karşılık vermedi. İlyas konuşmasını şöyle sürdürdü: “Rabbin peygamberi olarak sadece ben kaldım. Ama Baal'in dört yüz elli elçisi var. Bize iki boğa getirin. Birini Baal'in elçileri alıp kessinler, parçalayıp odunların üzerine koysunlar; ama odunları yakmasınlar. Öbür boğayı da ben kesip hazırlayacağım ve odunların üzerine koyacağım; ama odunları yakmayacağım. Sonra siz kendi ilahınıza yalvarın, ben de Rabbe yalvarayım. Hangisi ateşle karşılık verirse, Tanrı odur.” Bütün halk, “Peki, öyle olsun” dedi. İlyas, Baal'in elçilerine, “Kalabalık olduğunuz için önce siz boğalardan birini seçip hazırlayın ve ilahınıza yalvarın” dedi, “Ama ateş yakmayın.” Kendilerine verilen boğayı alıp hazırlayan Baal'in elçileri sabahtan öğlene kadar, “Ey Baal, bize karşılık ver!” diye yalvardılar. Ama ne bir ses vardı ne de bir karşılık. Yaptıkları sunağın çevresinde zıplayıp oynadılar. Öğleyin İlyas onlarla alay etmeye başladı: “Bağırın, bağırın! O tanrıymış. Belki dalgındır, ya da heladadır, belki de yolculuk yapıyor! Yahut uyuyordur da uyandırmak gerekir!” Böylece bağırıyorlardı. Adetleri uyarınca, kılıç ve mızraklarla kanlarını akıtıncaya dek bedenlerini yaraladılar. Öğleden akşam sunusu saatine kadar kıvrandılar. Ama hâlâ ne bir ses ne ilgi ne de bir cevap vardı. O zaman İlyas bütün halka, “Bana yaklaşın” dedi. Herkes onun çevresinde toplandı. İlyas Rabbin yıkılan sunağını onarmaya başladı. On iki taş aldı. Bu sayı Rabbin Yakup'a, “Senin adın İsrail olacak” diye bildirdiği Yakupoğulları oymaklarının sayısı kadardı. İlyas bu taşlarla Rabbin adına bir sunak yaptırdı. Çevresine de iki sea tohum alacak kadar bir hendek kazdı. Sunağın üzerine odunları dizdi, boğayı parça parça kesip odunların üzerine yerleştirdi. “Dört küp su doldurup yakmalık sunuyla odunların üzerine dökün” dedi. Sonra, “Bir daha yapın” dedi. Bir daha yaptılar. “Bir kez daha yapın” dedi. Üçüncü kez aynı şeyi yaptılar. O zaman sunağın çevresine akan su hendeği doldurdu. Akşam sunusu saatinde, Peygamber İlyas sunağa yaklaşıp şöyle dua etti: “Ey İbrahim'in, İshak'ın ve İsrail'in Tanrısı olan Rab! Bugün bilinsin ki, sen İsrail'in Tanrısı'sın, ben de senin kulunum ve bütün bunları senin buyruklarınla yaptım. Ya Rab, bana yanıt ver! Yanıt ver ki, bu halk senin Tanrı olduğunu anlasın. Onların yine sana dönmelerini sağla. “O anda gökten Rabbin ateşi düştü. Düşen ateş yakmalık sunuyu,

odunları, taşları ve toprağı yakıp hendekteki suyu kuruttu. Halk olanları görünce yüzüstü İlyas, "Baal'in elçilerini yakalayın, hiçbirini kaçırmayın" diye onlara buyruk verdi. Elçiler yakalandı, İlyas onları Kişon Vadisi'ne götürüp orada öldürdü." (Tevrat, Krallar, 1/18: 16-40)

Teolojik olarak Yahudilerin yaşadıkları hadiselerle Kur'an'da birçok kelime arasında semiyotik bir ilgi söz konusudur. Bize bu ilgiyi Tevrat kurmaktadır. Birçok bölümünde Baal ile sığır arasındaki ilgiyi kurarak yaşananları anlatmaktadır. Bu bağlamda (الْعُجْلُ) el-I'cl kelimesi Kur'an'da Yahudilerin tevhide karşı geldiklerinin bir sembolü olarak yedi ayrı yerde geçmektedir. (Bakara, 2/51; Bakara 2/54; Bakara 2/92; Bakara 2/93; Nisa 4/153; Araf 7/148; Araf 7/152) Kelime Sâmîrî tarafından ziynet eşyalarının eritip bir buzağı şeklini almasıyla ortaya çıkmıştır. İsrailoğullarının imtihanı olan el-I'cl/buzağı (الْعُجْلُ) bir yer hariç bütün âyetlerde marife olarak geçmektedir. Altı âyette gelen kelimenin başındaki lam-ı tarif ahd-i haricî içindir. Yani bütün Yahudiler tarafından bilinen özel bir buzağı heykeli olmalı veya bu buzağının temsil ettiği şeylerin ne olduğu gayet iyi bilinmelidir. Mısır'da tarım işlerinde köleleştirilen İbraniler Mısır'dan çıktıktan sonra Filistin bölgesinin yerli halkı Kenanilerle karşılaşmışlardır. Kenaniler, İsrailoğullarına nehrin öte yakasından gelen anlamında Hibri (İbrani) kelimesini ilk defa kullanmışlardır. (Hançerlioğlu, 1975, s. 88) Burada Mısır'da tabiatı yönettiğine inanılan Baal kültünün imgesi olan buzağıya Hz. Musa'nın Tûr Dağı'na gittikten sonra kırk günden daha kısa sürede tapınmaları bu imgeyi daha önce tanıdıklarını ortaya koymaktadır. Kur'an kıssalarında Yahudilerin Kızılderiz'i geçip Hz. Musa'nın Tûr Dağı'na çıkmalarını konu edinen âyetlerde bu durum detaylı ortaya konulmuştur. (Taha, 20/83-97)

Hz. Musa Tûr dağına çıkmış geride Hz. Harun'u kendi yerine bırakmıştı. (Araf, 7/142) Emanet ettiği Yahudiler, Hz. Harun'u ölümle tehdit ederek altından bir buzağıya (الْعُجْلُ) I'cl'e tapınmışlardır. (وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعُجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ) "Hani, biz Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik. Sizler ise onun ardından (kendinize) zulmederek bir buzağıyı tanrı edinmiştiniz." (Bakara, 2/51) Burada tapınmaktan kasıt birkaç âyet sonra yine Hz. Musa diliyle "ilah" olduğu anlaşılmaktadır. (Bakara, 2/54) Tevrat'ta ilah edinmenin ne olduğu daha ayrıntılı bir şekilde, "secde etmek, onun için kurbanlık sunaklar sunmak" olarak ifadelendirilmiştir. (Tevrat, Çıkış, 32:8) Semitik dillerde bu kelimenin yaygınlığı Yahudilerin Kenanilerle karşılaştıklarında Baal putuna yönelmelerinin bir başka nedeni olmalıdır. Musa (a.s.) Tur dağından geldiğinde Samiri'nin bir buzağı şeklinde put yapması ve neredeyse bütün İsrailoğullarının bu buzağıya tapmaları, öncesinde

Mısır topraklarında alışık oldukları pagan kültürünün bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakınoğu'daki Baal kültü eski Mısır coğrafyasında bilinen bir kültür. Bu mitolojik inanışla ilgili olarak Mısır, Kudüs ve Mezopotamya arasında bir geçişkenlik mümkündür. Kenaniler'in Baal tanrısının kült hayvanı boğaya taptıklarına dair tarihi bilgiler elimizde mevcuttur. İbranilerin daha önce Kenan bölgesinden Mısır'a gittikleri düşünöldüğünde aynı topraklara Hz. Musa eliyle geri gelmeleri aynı kültün figürüne tapmalarının bir motivasyonudur. İlgili âyete bakıldığında Musa diliyle onları “*siz gerçekten cahil bir topluluksunuz*” şeklinde yermiştir. (Araf, 7/38; Tevrat, Hakimler/2: 11-13, /3:7, 10:6) Kuvvetle muhtemel Suriye ve Filistin bölgesindeki bu putla Mısır coğrafyasındaki putlar arasındaki ilgi, Yahudilerin Kızıldeniz'in batısına geçtikten sonra pagan alışkanlıklarına dair neden bu kadar çabuk ikna oldukları hakkında bir izlenim vermektedir. Mısır mitolojisinde İsis tanrısının sembolü inek ve Osiris tanrısını boğa sembolize etmektedir. İbranilerin bu bağlamda buzağı kültüne tapınmayı Mısır'da öğrendikleri iddia edilmiştir. (Albayrak, 2004, s. 92) Bu aşamadan sonra artık İsrailoğullarının en büyük laneti olan Baal'i tevhit inançlarına sirayet ettiği haliyle taşımak zorunda kalmışlardır. Başka bir ifadeyle bu tapınmaları çok çeşitli yönleriyle Kur'an'da anlatılmıştır. Yaptıkları altından buzağı heykeline tapınmaları için Bakara suresi 93. âyette (وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمْ) (الْعَجَلُ بِكُفْرِهِمْ) “*Buzağı sevgisi zerrelere kadar işlemiştir*” demektedir. Bu sevgi onların içinden hiç çıkmamıştır. Daha öncesinde sahip oldukları buzağı sevgisini hiç atamamışlardı, anlamını taşımaktadır.

Allah Teâlâ'nın İsrailoğullarını çölde şaşkın şaşkın dolaşmaya/Tih'e (Kelime anlamı için bkz: Yazır, 1979, 3/1649) mahkûm etmesinin de (الْعَجَلُ) I'cl/buzağı sevgisiyle ilgisi vardır. Arz-ı mevud'da/Filistin'de karşılaştıkları Amalikalılardan korktukları için, onlarla savaşmamışlar ve kırk yıl yerleşik hayattan mahrum bırakılmışlardır. (Maide, 5/26) Kur'an çölde özgür bir şekilde yaşayan, bildircin ve kudret helvası yiyen İsrailoğullarının ısrarla bir şehre girmeyi istemelerini (قَالَ) (أَتَسْتَبِيلُونَ أَلَّذِي هُوَ أَنذَى بِأَذَى هُوَ خَيْرٌ) “*Daha düşük bir şey istediniz.*” (Bakara, 2/61) olarak tavsif etmiştir. Kolayca ulaştıkları mucizevi nimetleri terk etmeleri ve düşük şeyler istemeleri sebebiyle tercihleri ednâdır. Şehir hayatı onları eski alışkanlıkları ve paganist inançlarına geri götürmüş, bu coğrafyada kutsal sığır simgesi olarak karşılarna çıkmıştır. Aslında çok insanî olan soğan, sarımsak, acur ve mercimek gibi sebzeleri yetiştirme isteklerinin (Bakara, 2/61) hoş karşılanmamasının arkasında Yahudilerin kurtulmaya çalıştıkları Baal'le ilgili paganist inanışa yaklaşma isteklerinin olması muhtemeldir. Bu yönüyle Yahudilere tarımsal yerleşik hayatı

tavsiye edilmemiştir. Mezopotamya bölgesi tarımla uğraşan yerleşik bir hayatın yeridir. Kur’ân kıssalarında anlatılan İbranicilerin tarıma dönmeyi istemeleri, Baal putuna dönme anlamına gelmektedir. Bu bölgenin en önemli ihtiyacı tarımı yapabilecek sığira dair kutsallık atfetmeleri yine Yahudilerin en büyük imtihanı olmuştur. Bu bağlamda şehre girmeleriyle ilgili olarak bazı kelimeler üzerinden niyetlerinin Baal’e tapınmak olduğu anlaşılmaktadır.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ (وَاسْتَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) “Hani: («Tih» den çıktıktan sonra) şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yiyin, kapısından secde ederek (eğilerek, saygı göstererek) girin ve (dileğimiz) hıttta (dır, günahlarımızın dökülüp düşmesidir) deyin, (tevbe edin de o sayede) kusurlarımızı örtelim, iyilik (ve itaat) edenler (in ecrin)i ise daha artıracacağız» demiştik.” (Bakara, 2/58; 7/161) İbranicice bir kelime olan (حِطَّةٌ) Hıttta, (حط عنا خطايانا) “Bizden günahlarımızı bağışla” veya (أحطط عتًا حِطَّةً) cümlesinin yerine bu kelime kullanılmıştır. (Mukatil b. Süleyman, 1423, 1/110) Yine (حِطَّةٌ) kelimesi “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” olarak tefsir edilmiştir. (Abdurrezzâk b. Hemmâm, 1419, 1/272) (حِطَّةٌ) kelimesi bütün kıraatlarda mahzûf mübtedanın haberi olarak merfu okunmuştur. “İşimiz hıttadır” anlamına gelen (حِطَّةٌ) (أمرى حِطَّةً) (Yazır, 1979, 1/362) kelimesi yerine (حِطَّةٌ) Hintta, kelimesi Nebat dilinde (حِبَّةٌ حِطَّةٌ حَمْرَاءُ مَقْنُونَةٌ فِيهَا) (هطى سفقانا أربه مزبا) ifadesinin Arapça karşılığı (İçerisinde kılçık olan delikli kırmızı buğday tanesi) demektir. (İbn-i Ebi Hâtim, 1419, 1/119; Yazır, 1979, 1/364) kelimesi kullanmaları tevhide karşı bir isyan parolasıdır. Buğday tarımla ilgilidir ve tarım tanrısı olan Baal’i çağrıştırmaktadır. Bakara Sûresi 58. âyetin sonrasındaki “*Ne var ki zulme sapanlar, bir sözü kendilerine söylenmiş olandan başkasıyla değiştirdiler. Bunun üzerine biz, bu zalimler üstüne, ürettikleri kötülüklerle karşılık olarak gökten bir pislik indirdik.*” (Bakara, 2/59) âyetinde dolaylı olarak gökten tevhide aykırı olan pis/rics şeyler ummuşlar ve karşılığında yine murdar bir azaba duçar olmuşlardır. Gökten inen azapla İsrailoğullarının tapınmayı istedikleri yağmur yağdıran gökteki tanrı kültü arasında önemli bir ilgi bulunmaktadır.

Kur’ân kıssalarında önceleri buzağıyla başlayıp daha sonra bir ineğe dönüşmesi pagan inanın Yahudilerin kalplerinde giderek büyüğünü ifade etmektedir. Onlar Mezopotamya coğrafyasına yeni geldikleri haliyle ilk defa onu küçük bir buzağı olarak sahiplenmişler, daha sonra karşılaştıkları imtihanlarla onu kalplerinde büyütmüşler ve bir ineğe dönüştürmüşlerdir. Allah Teâla içlerinde büyüttükleri ineği kestirmek için onları yine inekle imtihan etmiştir. Rivayet edildiğine göre:

“İsrailoğulları içerisinde zengin yaşlı bir adam ve bir oğlu bulunmaktadır. Adamın oğlu, bütün malına konmak isteyen yeğenleri tarafından öldürülmüş ve cesedi kapının önünü konulmuştur. Katilin ortaya çıkarılması hususunda büyük bir fitne ortaya çıkmıştır. Bu cinayeti kimin işlediğini bildirmek üzere Allah Teâlâ, bir inek kesmelerini ve bu ineğin bir parçasıyla maktule vurmalarını emretmiştir. Emri yerine getirmek üzere daha öncesinde kestikleri ineğin bir parçasıyla maktule vurduklarında canlanmış ve katilleri söyledikten sonra tekrar ölmüştür.” (Yazır, 1979, 1/387) Aslında ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Kutsallaştırdığımız ineğin/boğanın hiçbir ehemmiyeti yoktur. Canlı alan ve hayat veren Hayy olan Allah’tır. Allah dilerse hayat verir dilerse öldürür. Kısaca anlatılan bu hadisede yaşadıkları coğrafyanın bir etkisi olarak İsrailoğullarında, boğa kültü önemli bir yer tuttuğu sahiptir. Dolayısıyla Kur’ân’da İbranilerin yolculuklarını ihtiva eden bütün kıssalarda, ilgili kelimeler ve olaylar semiyolojik olarak Baal’e işaret etmektedir.

Sonuç

Baal, İbranicenin içinde bulunduğu Sami dillerinden Arapçaya geçiş yapmıştır. Arap yarımadasının güneyinde “Seyyit, efendi” anlamında iken Mekke/Medine havalesinde “eş, koca” anlamındadır. Bu kelimenin geçişi teolojik değil, linguistikdir. Bir putun adının kullanılmasından daha ziyade semantiğinde bulunan kök anlamları Kur’ân’da yer almıştır. Kelimenin bir puta isim olması ve teolojik bir anlam boyutunun bulunması Kur’ân’ın ilk muhataplarının günlük dillerinde bilinen bir husus değildir.

Baal, semantik ve semiyotik olmak üzere iki yönlü Kur’ân’da bulunmaktadır. Semantik olarak Medenî âyetlerde aile hukuku özelinde bu kelime “eş/zevç, koca” anlamında kullanılmıştır. Bu kelime esasen Kur’ân’da çok anlamlı/müşterek bir lafızdır. Cahiliye şiirlerinde ve hadislerde yer alan Baal kelimesi kök anlamıyla kullanılmıştır. Kur’ân’da yedi kez kullanılmış olan kavramın “eş zevç” anlamı yanında, “sahip, yüce, ulu” olmak üzere iki kök anlamı bulunmaktadır. Kur’ân’daki Baal kelimesinin anlam bulutundaki asıl anlamlarıyla Tevrat’taki anlamları arasında önemli benzerliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Bunun aynı Sami dil ailesine ait olmakla açıklanması mümkündür. Kelimenin teolojik bir imgenin adı olması Hicaz bölgesinde bilinmediği, İbn-i Abbas’ın rivayetlerinden anlaşılmaktadır.

Kur’ân’da hem bir putun adı hem de “zevç” anlamında sesteş bir kelime olarak bulunmaktadır. Bir putun ismi olmasıyla birlikte aile hukukunu ilgilendiren ayetlerde zevç anlamında bulunması müşkil bir meseledir. Ancak kadim dönen dârciler Baal

kelimesinin etkisi altına alan kök anlamının mecazen puta isim verilmesiyle bu müşkili çözüme ulaştırmışlardır. Yani “etkisi altına almak, erk sahibi olmak” anlam paydasında putun bu tür etkisi olduğu içindir. Tevrat ve Mezopotamya mitolojileri incelendiğinde Baal kelimesinin isim olmaktan ziyade bir sıfat olduğu anlaşılmaktadır. Modern dönem tarihçilerinin ortaya attıkları, kelimenin kök anlamını bir putun isminden aldığı ve bu putun adıyla Hicaz bölgesindeki bilinen anlamları arasında teolojik bir ilginin bulunduğu iddiası ilmi değildir. Bu yönüyle elimizde bu iddiayı ispatlayacak bir bilgi bulunmamaktadır.

Baal, Kenan, Ugarit, Fenikeliler ve Akad panteonlarındaki mitolojik imgelere isim-sıfatı olduğu anlaşılmaktadır. Bu imgeler ve beraberinde getirmiş olduğu sığır kültü antik tarım toplumlarının kutsallarıdır. Birçok toplumda sığra yönelik ağır cezalar verilmesinin sebebi ona yüklenen kutsallıkta aranabilir. Bu durum, coğrafyanın toplumsal hayata ve ihtiyaçlarına yansımaları olarak -Baal inanişi özelinde- tarımla ilgili her şeyin bir teolojik nesneye dönüşmesini ifade etmektedir.

Kızıldeniz’i geçtikten sonra pagan toplumlarla karşılaşan İbraniler Hak Teâlâ’ya verdikleri ahdi unutarak tevhitten uzaklaşmışlardır.

Kur’ân kıssalarının önemli bir kısmı, paganlarla ayın coğrafyayı paylaşmış İsrailoğullarını anlattığı kabul edilirse Baal’i de anlatmaktadır. İsrailoğullarının bütün kıssalarında semiyotik olarak Baal kültü ve onun simgesi olan sığırla ilgili çok fazla çağrışım vardır. (العجل) “I’cl”, (بقرَة) “Bakara” ve (حِطَّة) “Hitta” kelimelerinin geçtiği bütün kıssalarda Baal putuna bir çağrışım bulunmaktadır. Aslında bu eşleştirme bütün detayların anlatıldığı Tevrat’taki ilgili hikayelerle daha doğru kurulabilmektedir. Kur’ân’da ismi geçmemesine rağmen Yahudilerin bütün kıssalarında Mezopotamya’nın en büyük kültü olan Baal’dan bahsedilmektedir. Bakara Sûresi 58. âyeti, 67-73. âyetleri, 93. âyeti ve ‘Araf 73. âyeti İsrailoğullarının göçleri ve karşılaştıkları pagan kültü, Baal’e duyulan zafiyet ve bu zafiyetin sembolü olan sığırı konu edinmiştir.

Tarihi arka planda İsrailoğullarının imtihanları, Baal anahtar kavramıyla anlaşılmaktadır. Yahudilerin talep ve tutumlarının Kur’ân tarafından düşük şeyler olarak ifadelendirilmesi ve tehdit edilmeleri, ilgili coğrafyada tarım putuyla ilgilidir. Kıssalardaki kelimelerle semiyotik ilgi kurulduğu haliyle soğan, sarımsak, mercimek ekimi, yahudilerin bir tarım mitosunu olan pagan antik tarım toplumlarına benzemeye çalışmaları sebebiyle Kur’ân’ın kınamasına neden olmuştur. Yine (حِطَّة) “hitta/bağışla” emrine rağmen İsrailoğullarının hınta/buğday (حنطة) demeleri bunu

gizli bir şifre olarak kullanmaları, psiko-teolojik olarak paganlara benzeyişe işaret etmektedir.

Baal(izm) Mezopotamya ve çevresindeki Yahudiler arasında ezoterik inanışın bir ifadesidir. Baal tasavvuru Mezopotamya bölgesinin bir miti iken İbrânîlerin Kızıldeniz'den karşıya geçip bölge halklarıyla temaslarından sonra büyük bir tapınma tutkusuna dönüşmüş ve teolojik bir sorun haline gelmiştir. Yahudilikte İshak soyundan gelen birçok peygamberin tevhit mücadelesinde uğraşmak zorunda kaldıkları bir ilkel inanç imgesi, tapınma halini almıştır. Hz. İlyas'ın, Hz. İbrahim'in, Hz. Musa'nın gelmiş olduğu topluluklarına hitabında yer alan bu ezoterik inanış Tevrat'ta geniş yer bulmuştur. Baal kelimesinin Şam bölgesinde Baalbekke denilen yerde bir putun adı olması ve Kur'an'da bir kez telmihen yer alması Tevrat'ta tafsilinin anlatıldığı olaylar üzerinden olmuştur. Kur'an'daki kıssalar İbranilerin bütün tarihleri boyunca Baalizm ile imtihan olduklarını göstermektedir. Bu sebeple Yahudilerin yaşadıkları teolojik hikayeleri detaylandırmak Tevrat'la birlikte mümkündür. Bu detaylandırmanın en önemli anahtar kavramı Baal kelimesidir.

Kaynakça

- Abdulvehhab, Lütfü. (1431). *el-Arab fi'l-Usûri'l-Kadime*. yy. Daru'l-Marifeti'l-Câmia.
- Abdurrezzak b. Hemmâm, Ebu Bekir. (1419). *Tefsir-i Abdurrezzâk*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Aça, Mustafa. “Balıkesir Yöresinde Eşlerin Birbirlerine Hitap Biçimlerinin Bir Türü Üzerine”. *Karadeniz Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2014 C:4/5, 155-165.
- Akalın, Kürşad Haldun. “İsraillilerin Ulusal Dini Olarak Yahveizmin Yabancı Kökenleri”. *İBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 2011-1 S: 22, 1-19.
- Albayrak, Kadir. “İsrailoğullarının “Altın Buzağı”sı ve “Kızıl İneği”. *Bilimname* 2004/2, 91-103.
- el-Askerî, Ebu Hilal el-Hasan b. Abdulah b. Sehl b. Saîd b. Yahya b. Mehrân. (ty.). *el-Furuk el-Lugaviyye*, Kahire: Daru'l-İlim ve's-Sekâfe,
- Aşûr, Muhamed Tahir b. (1983). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: Daru't-Tunusiyye.
- Aygün, V. (2017). “Eskiçağ Mezopotamyası'nda Tanrı Algısı”. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 5, Sayı: 1, Yıl 2017, 79-93.

- el-Beyhakî, Ahmet b. Hüseyin. (2004). *es-Sünen el-Kebîr*, Beyrut: Dar-u Kutubi'l-İlmiyye.
- Bratton, F. G. (1995). *Yakın Doğu Mitolojisi*. İst: İFAV,
- Burro, Tevfik. (2001). *Eski Arap Tarihi*. Beyrut: Daru'l-Fikir.
- Cemal, Adil Süleyman. (ty). *Hatem Al-Tâi: Divanu Şöhretihi ve Ahbârihi*, Kahire: Matbaa el-Medenî.
- el-Cevherî, Ebu Nasr İsmail bin Hammad el-Farabî. (1987). *es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*. Beyrut: Daru'l-İlim.
- el-Cubûrî, Yahya. (ty.). *Haddâş bin Zühayr el-Âmiri: Şiirihi*, Şam: Matbuat Mecmai'l-Lugati'l-Arabiyye.
- el-Cubûrî, Yahya. (1986). *Hedebe b. el-Haşrem: Şiiruhu*. Kuveyt: Dar el-Kalem, 2. Baskı.
- Dakka, Muhammed Ali. (1993). “eş-Şair el-Câhilî el-Cumeyih b. el-Tammah el-Esedî, el-Ahbâruhu ve Şi'ruhu Kable'l-Câhilî”. *King Saud University Journal*. Cilt 5, el-Adâb 2.
- Demirci, Kürşat. (2005). “Antik Urfa'da Sin Kültü”. *Milel ve Nihal*. Yıl:2, S: 2, 111-123.
- Emil, Bedi' Yakup. (1991). *Amr b. Gülsüm, Divanuhu*. Beyrut: Daru'l-Kitab el-Arabi.
- el-Endülûsî, İbn-i Atiyye. (1422). *el-Muharrer el-Vecîz fî Kitab-i Tefsiri'l-Aziz*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Esed, Muhammed. (2015). *Kuran Mesajı Meal- Tefsir*. İst.: İşaret yay.
- el-Feyrûzabâdî, Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakup. (2005). *el-Kâmus el-Muhît*. Beyrut: Muessesetur'r-Risâle.
- el-Feyrûzabâdî, Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakup. (1996). *Besâir Zevi't-Temyîz fî Letaifi'l-Kitabi'l-Aziz*. Kahire: Lecne İhyai't-Turasi'l-İslami.
- Halil b. Ahmet, Ebu Abdurrahman b. Amr b. Temim el-Ferahidî. (2003). *Kitâbu'l-Ayn*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Hançerlioğlu, O. (1975). *İnanç Sözlüğü*. İst: Remzi Kitapevi.
- Harman, Ö. F. (1996). “Firavun”, *TDV Ans*. İst: TDV Matbaası.

- el-Herevî, Muhammet b. Ahmet el-Ezherî . (1964). *Tehzibu'l-Lugat*. Beyrut: Daru'l-Kavmiyye el-Arabiyye.
- Irwin, B. P. (1999). *Ball and Yahweh in The Old Testament: A Fresh Examination of The Biblical and Extra-Biblical Data*. Toronto: A Thesis submitted to the Faculty of Theology of the University of St. Michael's College and the Biblical Department of the Toronto School of Theology.
- İbn-i Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Endûlusî. (1422). *el-Muharrer el-Vecîz fî Kitab-i Tefsiri'l-Aziz*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn-i Ebî Hatim, Ebu Muhammed Abdurrahman er-Râzî. (1419). *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Riyad: Mektebe Mustafa el-Bâz.
- İbn-i Hâim, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. İmâd el-Karâfî el-Mısırî. (1423). *et-Tibyân fî Garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslâmî.
- İbn-i Hemmâm, Ebu Bekir Abdurrezzak. (2013). *el-Musannef*. Mısır: Daru't-Tesîl.
- İbn-i Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dineverî. (1978). *Garîbu'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İbn-i Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. (2004). *Sünen-i İbn-i Mâce*. yy. Daru er-Risale el-İlmiyye.
- İbrahim, Muhammad Abu el-Fadl. (1990). *Imru'l-Kays: Divanuhu*, Mısır: Dar'ul-Maaref.
- el-İsbehânî, Ebû Cafer. (2006). *İ'râbu Kıraati's-Sab'a ve İ'leluhe*. Beyrut: Daru'l-Kütübil'l-İlmiyye.
- İyâz, Musa b. İyâz bin Amrûn el-Yahsabî el-Sebtî. (1998). *İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâid-i Müslim*. Mısır: Daru'l-Vefâ.
- Karaman H., Çağrı M., Dönmez İ. K., Gümüş S. (2014). *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ank: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- el-Kavvâl, Muhsin Antoine. (1995). *el-Muhelhel b. Rabia Divânuhû*, Beyrut: Daru'l-Ceyl.
- el-Kaysî, Ebu Ali el-Hasen b. Abdullah. (1987). *el-İzâh Şevâhidu'l-İzâh*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî.

- el-Kefevî, Eyüp b. Musa el-Haseni el-Kummî Ebu'l-Beka el-Hanefî. (ty.). *el-Kulliyat Mucem fi Mustahat ve'l-Furûk el-Lugaviyye*. Beyrut: Muessesetu'r-Risale.
- el-Kelbî, Ebû Münzir Muhammed b. Hişam. (2000). *Kitabu'l-Esnâm*. Kahire: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- el-Kurtûbî, Ahmet b. Ömer. (1997). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*. İst. Buruc Yay.
- Malik b. Enes, Ebû Abdillâh b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî el-Medenî. (2004). *el-Muvataa*, Abudabi: Müessese Zayid b. Sultan.
- el-Mervezî, Ebu'l-Muzaffer Mansur b. Muhammed b. Abdulcebbar b. Ahmet es-Sema'nî. (1997). *Tefsiru'l-Kur'an*, Riyad: Daru'l-Vatan.
- Mevlevî, Muhammed Saîd. (1970). *Antarah b. Şaddad: Divanuhu*. yy.: Mektebetu'l-İslamî.
- Mukatil b. Süleyman el-Ezdi el-Belhî. (1423). *Tefsir Mukatil b. Süleyman*. Beyrut: Daru ihya-i Turâs.
- el-Mursî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail b. Seyyid. (2000). *el-Muhkem ve'l-Muhit el-A'zam*. Beyrut.
- el-Müsennâ, Ebu Ubeyde Mamer. (1381). *Mecâzu'l-Kur'an*. Kahire: el-Mektebe el-Hancî.
- en-Nâsirî, Muhammed el-Mekkî. (1985). *et-Teyisîr fi Ehâdisi't-Tefsîr*. Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslâmî.
- Okuyan, A. (2018). "Arap Yarımadası'nda İslâm Öncesi Dini Yapı". *OMÜ İlahiyat* sy. 1 Aralık, 107-134.
- Pırlanta, İ. (2019). "Hz. Peygamber Döneminde Tarım Faaliyetleri ve Ekonomiye Katkısı", *Siyer Araştırmaları Dergisi*, S: 5, Ocak-Haziran, 13-42.
- er-Razî, Fahrettin Muhammed b. Ömer. (1420). *Mefatihü'l-Gayb*. Beyrut: Daru ihya-i Turasi'l-Arabi.
- Sa'lebe, Yahya b. Sellam b. Ebî. (2004). *Tefsiru Yahya b. Sellam*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-ilmîyye.
- Salih, Abdaziz. (1432). *eş-Şark el-Ednâ el-Kadîm fi Mısır ve'l-İrâk*. yy. Mektebe Dâru'z-Zaman.

- es-Se'labî, Ebu İshak Ahmet b. Muhammed b. İbrahim. (2002). *el-Keşf ve'l-Beyan an Tefsiri'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru ihyai't-Turâsi'l-Arabi.
- es-Semerkindî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim. (ty) *Bahru'l-Ulum*, yy.
- es-Süyûtî, Celalettin. (1974). *el-İtkân fi Ulumi'l-Kur'ân*. Mısır: Heyetu'l-Mısriyye.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah. (1993). *Neylu'l-Avtâr*. Mısır: Dâru'l-Hadis.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerir Ebu Cafer. (2000). *Camiu'l-Beyan an Tevili'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetu'r-Risale.
- el-Vahidî, Ebu el-Hasan Ali b. Ahmet b. Muhammed b. Ali. (1994). *el-Vasît fi Kur'âni'l-Mecid*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Yahya b. Sellam, Ebi Sa'lebe Ebû Zekeriyâ b. Ebi Sa'lebe et-Teymî. (2004). *Tefsiru Yahya b. Sellam*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-ilmiiyye.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. (1979). *Hak Dini Kur'ân Dili*, İst: Eser Neşriyat.
- ez-Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Aburrezzak el-Huseyni Ebu'l-Feyz el-Murteza. (ty). *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kamûs*. yy. Daru'l-Hidâye.
- ez-Zeccâc, Ebu'l-Kasım. (1986). *İştikak-ı Esmâ-illahi*. Beyrut: Müessesetu'r-Risale.
- ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmut b. Amr b. Ahmet. (1407). *el-Keşşâf an Hakâik Gavâmidi't-Tenzil*. Beyrut: Daru'l-Kitâbi'l-Arabi.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.arkeolojikhaber.com/haber-kothon-sanilan-yapay-golun-baalin-kutsal-havuzu-oldugu-anlasildi-33447/> (10.01.2022)